

Datalingvistisk morfologi

5: ordbildning • 'konstig' morfologi

Lars Borin
Språkdata, Svenska språket

ordbildning

- form
- funktion
- specifika drag
- datalingvistiska problem

ordbildning: form

- ordbildning är hierarkisk (och potentiellt rekursiv):
  - rot $\Rightarrow$ stam $\{\Rightarrow$ stam\}*
    - ex.: ungerska *ül-és-ez-és* (*ül* 'sitta' + -és 'V>N' [= 'sittande/ning, möte'] + -ez 'N>V' [= 'att sitta i möte(n)'] + -és 'V>N' [= 'mötessittande'])
    - ex.: *tandläkartäthetsundersökning*
    - ex.: engelska
anti-anti-anti-missile-missile-missile
    - ex.: bambara: *wulu+nyini+na* o *wulu+nyini+na*
'whichever dog searcher'

formella egenskaper: sammanfattning

		böjning	ordbildning
morfotax	reguljär grammatik; FSA (finite state automaton), finit automat	+	- (?) CF ? idx ?
morfo- (fonologi)	reguljär relation; FST (finite state transducer), finit transduktör	+	+

ordbildning: funktion

- **formell:** ändring av syntaktiska egenskaper (ordklass, valens)
- **pragmatisk:** artighet/register
- **semantisk:** 'skapa nya lexikonenheter'

ordbildning: formell

- *skriva* ~ *skrivning*
- *skriva* ~ *skrift* ~ *skriftlig*
- *skriva* ~ *skrivande*
- *spricka* ~ *spräcka*
- *falla* ~ *fälla*
- *tam* ~ *tämja*
- *lat* ~ *lättja* ~ *lättjefull*
- *lat* ~ *lathet*
- *driva* ~ *drift* ~ *drifta*
- *dammsugare* ~ *dammsuga*
- *du* ~ *dua*
- *Amerika* ~ *amerikansk*

ordbildning: pragmatisk

- **polska**
  - "to ja *kanapeczki, herbateczki, muzyczka* ..... no bo jeszcze przecież nie jest tak późno"
  - 'då (tar jag till) *mackor, te, musik* ..... för det är ju ännu inte så sent'
- *kanapeczka* 'smörgås (*kanapka*) diminutiv'
- *herbateczka* 'te (*herbata*) diminutiv X2'
- *muzyczka* 'musik (*muzyka*) diminutiv'

ordbildning: semantisk

- *skriva* ~ *skrivare*
- *skriva* ~ *förskriva* ~ *beskriva* ~ *omskriva*
~ *avskriva*
- *skrivverktyg* ~ *skrivkramp* ~ *skrivklåda*

ordbildning: specifika drag

- viktigaste egenheten går under namnet *lexikalisering*
- en formellt kompositionell enhet tolkas företrädesvis eller enbart på ett visst (av flera möjliga) sätt
- (sker också i syntaxen: fraser, idiom)
- ex.: *husbil, ogräs, skrivare*

ordbildning: datalingvistiska problem

- produktivitet: vad bestämmer ifall t.ex. en sammansättning förekommer eller inte?
- semantik: vad ska ett produktivt bildat lexem betyda?
- i förekommande fall 'konstig morfologi'

'konstig' morfologi

- **icke-konkatenering**
- **infigering**
- **konsonantskelett och vokalmelodier**
- **segmentalalternationer**
- **(tonalternationer)**
- **reduplikation (kopiering)**
- **kapning**

infiering

- ett (grammatiskt) morfem stoppas in i ett annat (lexikaliskt)
- miskito
  - *sutak* 'k(alebass)'
sukitak 'min k.'
sumatak 'din k.'
sukatak 'hans k.'
  - *sukinatak* 'vår k.'
sumanatak 'er k.'
sukanatak 'deras k.'

konsonantskelett och vokalmelodier

- särskilt i semitiska språk
- maltesiska, *talab* vb 'fråga, be':
  - perfekt

<i>tlabt</i> 1sg	<i>tlabna</i> 1pl
<i>tlabt</i> 2sg	<i>tlabtu</i> 2pl
<i>talab</i> 3sgm, <i>talbet</i> 3sgf	<i>talbu</i> 3pl
  - imperfekt

<i>nitlob</i> 1sg	<i>nitlbu</i> 1pl
<i>titlob</i> 2sg	<i>titlbu</i> 2pl
<i>jitlob</i> 3sgm, <i>titlob</i> 3sgf	<i>jitolbu</i> 3pl
  - imperativ

<i>itlob</i> sg	<i>itlbu</i> pl
-----------------	-----------------

segmentalternationer [1]

- vokaler: *omljud* ~ *avljud*
- *isländska*
  - *Anna* sbf NSg ~ *Önnu* ADGSg
  - *barn* sbn NSg ~ *börn* NPI
  - *kalla* vb inf ~ *kölluð* ppc FSgNom
- *svenska*
  - *springa* ~ *sprang* ~ *sprungit* (~ *språng*)

segmentalalternationer [2]

- vokaler: vokalharmoni
- ungerska
  - *egészségedre* 'till din hälsa' (= 'skål!')
kopaszságodra 'till din skallighet'
- nez perce
  - *hiná·swal'awq'aqa* 'han hängde dem'
hiná·ssiy'awna 'han misstrodde dem'
hiné·swetkuy'ke 'han tog från dem'
hiné·sne 'han talade om för dem'

korjakisk vokalharmoni

	'slagfälla'	'hare'
absolutiv	kapkan	mil'ut
ergativ	kapkata	mil'utete
dativ	kapkanj	mel'otanj
lokativ	kapkak	mil'utek
lativ	kapkajtəŋ	mel'otajtəŋ
ablativ	kapkanqo	mel'otanjqo
komitativ I	�akapkata	ｙemil'utete
komitativ II	�akapkama	ｙamel'otama

segmental alternationer [3]

- konsonanter: (slavisk) palatalisering, (keltiska) mutationer
- polska
  - *krzyk* sbm NSg 'skrik' ~ *krzycz* vb imp 2sg 'skrik!'
ręka / *córka* sbf NSg 'hand'/'dotter' ~
rączka / *córeczka* diminutiv ~
rąsia / *córcia* 'diminutiv/vardagligt'
- walesiska
  - *bus coch* (aj msg) ~ *lori goch* (aj fsg)
'en röd buss ~ en röd lastbil'

reduplikation (kopiering)

- relativt vanlig, men med areal koncentration (Oceanien, Amerika)
- parametrar
  - position (prefix, suffix, infix)
  - redupliceringsmönster (vad kopieras och hur utformas kopian)

reduplikation [2]

➤ ilocano

- *tálon* ~ *taltálon* 'fält (sg ~ pl)'
dálan ~ *daldálan* 'väg (sg ~ pl)'

➤ korjakiska

- *nutenut* ~ *nutete* 'tundra (abs ~ erg)'
anoan ~ *anota* 'vår (abs ~ erg)'
milyəmil ~ *milye* 'eld (abs ~ erg)'
ŋajqəŋaj ~ *ŋajqa* 'smuts (abs ~ erg)'
kumŋəkum ~ *kumŋe* 'röst (abs ~ erg)'

kapning

- två sorter
- vad ska tas bort?
  - fonologiskt segment
  - prosodisk enhet (stavelse, etc.)
  - morfem (= trunkering)
- vad ska bli kvar?
  - prosodisk enhet

målinriktad kapning i finska

romaani 'roman' ⇒ *romsku*

olohuone 'vardagsrum' ⇒ *olkkari*

materiaali 'material' ⇒ *matsku*

televisio 'teve' ⇒ *telkkari*

Irja (namn) ⇒ *Irkku*

talonmies 'gårdskarl' ⇒ *talkkari*

Volkswagen ⇒ *volkkari*

farmerit 'jeans' ⇒ *farkut* (← *farkku* + *t* [+PI])

henkilöllisyystodistus 'ID-handling' ⇒ *henkkari*